

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

פרשת כי תצא

"גדלים תעשה לך על ארבע כנפות"

"גדלים תעשה לך על ארבע כנפות פסותך אשר תכסה בה" ע"כ (כי תצא כב יב).

ברבינו בחיי (שם) על ארבע כנפות כסותך, ממה שכתוב בפרשת ציצית "על כנפי בגדיהם" (שלה טו לח), היה האדם מבין לחייב בציצית כל מה שנקרא בגד, כענין שכתוב "ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל" (תצוה כח ד), ואפילו אין לו אלא שתי כנפים או שלש בלבד, שהרי הוא אומר "כנפי בגדיהם". אבל הכתוב הזה יגלה עתה שאין חיוב הציצית בכל בגד אלא אם כן יש לו ארבע כנפים, כענין הטליתות והסדינין וכיוצא בהן, וטלית בת שתיים ושלש כנפים פטור מן הציצית שהרי כתוב "ארבע", אבל בעלת חמש חייבת בציצית, שהרי יש בכלל מאתיים מנה ויש בכלל חמש ארבע, עכ"ל.¹

א-
"דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם וגו'" ע"כ (שלה טו לח).

בפי רש"י (שם מא) בד"ה אני ה' אלקיכם וכו', ומיסודו של רבי משה הדרשן העתקתי וכו', על כנפי בגדיהם - כנגד "ואשא אתכם על כנפי נשרים" (יתרו יט ד). על ארבע כנפות ולא בעלת שלש ולא בעלת חמש, כנגד ארבע לשונות של גאולה שנאמר במצרים "והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי" (וארא ו ו-ז), עכ"ל.

מבואר בדבריו דמה שמקום נתינת הציצית על הכנף, הוא מכוון כנגד "ואשא אתכם על כנפי נשרים". ומה שהצטוו ליתן הציציות על ארבע כנפות כסותם, הוא כנגד ד' לשונות של גאולה שנאמר בגאולת מצרים "והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי".

וכן הוא במדרש אגדה (שלה טו לח) ולמה טלית של ארבעה כנפות חייבת בציצית, ולא בעלת שש, ולא בעלת חמש, ולא בעלת שלש, אלא כנגד ארבעה גאולות שנאמר במצרים, "והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי" (שמות ו ו-ז), ע"כ.

ב-
"והיה לכם לציצית וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם" וגו' ע"כ (שלה טו טל).

ובפי רש"י (שם) בד"ה וזכרתם את כל מצות ה', שמנין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חוטים וחמשה קשרים הרי תרי"ג, עכ"ל.

מנחות (מג א) ת"ר הכל חייבין בציצית, כהנים לויים וישראלים, גרים נשים ועבדים, ר"ש פוטר בנשים מפני שמצות עשה שהזמן גרמא הוא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות וכו'. ר"ש פוטר בנשים, מאי טעמא דר"ש, דתניא "וראיתם אותו" (שלה טו טל) פרט לכסות לילה וכו', ע"כ.

ובפי רש"י (שם) בד"ה שהזמן גרמא הוא, דלילה לר"ש לאו זמן ציצית והוי יום זמנה, עכ"ל.

בשו"ע או"ח (סי' יז סעי' ב) נשים ועבדים פטורים, מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא וכו' עכ"ל.

ג-
פסחים (צט ב) במשנה, ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך, אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי, ע"כ.

ובפי רש"י (שם) בד"ה ארבע כוסות, כנגד ארבעה לשוני גאולה האמורים בגלות מצרים "והוצאתי אתכם והצלתי אתכם וגאלתי אתכם ולקחתי אתכם" בפרשת וארא (ו ו-ז), עכ"ל.

¹ אברבנאל (פרשת כי תצא) ואמנם המצוה האחרת שהיא גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך וגו', כבר נזכרה גם כן מצות הציצית (פי' שלח) בשלמות, אבל ביאר בה הנה ב' דברים, הא' באמרו "על ארבע כנפות כסותך" להגיד כי אף על פי שהיה הלבוש מכנפים הרבה לא יחוייב בציצית כי אם בבעל ד' כנפות, והביאור השני אמרו "אשר תכסה בה" להגיד שאם אין הלבוש כדי לכסות בו אינו חייב בציצית וכו', עכ"ל.

שם (קח א) ואמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בארבעה כוסות הללו, שאף הן היו באותו הנס, ע"כ.

ובפי רש"י (שם ע"ב) בד"ה שאף הן היו באותו הנס, כדאמרינן (סוטה יא ב) בשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו, וכן גבי מקרא מגילה נמי אמרינן הכי דמשום דעל ידי אסתר נגאלו, וכן גבי נר חנוכה במסכת שבת (כג א), עכ"ל.

מבואר דאף דשתיית ד' כוסות הוי מצוה שהזמן גרמא, מ"מ מכיון שהיו באותו הנס נתחייבו במצוה זו, כיון שהיא כנגד ארבע לשונות של גאולה, וגם הנשים היו באותו הנס. [ע"י שם בתוס' קח ב ד"ה שאף הן - דרבנן כעין דאורייתא תקון].

וצריך ביאור דמכיון דנתבאר דמצות ציצית הוא כנגד ארבע גאולות שהיו ביציאתם ממצרים כדאיתא במדרש, וגם הנשים היו בכלל אותו הנס, אמאי לא נחייבם במצות ציצית כמו שנתחייבו בארבע כוסות.²

ד-
"לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה" וגו' ע"כ (כי תצא כב ה).

ובתרגום יונתן (שם) לא יהיה גולין ודציצית ותפילין דהינון תקוני גבר על איתא ולא יספר גבר פי שיחיא ועריותיה ובי אנפוי לאיתחמאה היך נשא וכו', ע"כ.

ולפי דבריו אין מקום לקושיא זו דאף איסורא איכא בזה, מכיון דהציצית הוא מלבוש המיוחד לאנשים אין לאשה ללבשו.³

ה-
גם נראה בזה ובהקדם ביאור דברי רש"י (פסחים קח א) בד"ה ארבע כוסות, שלשה כנגד שלשה כוסות שנאמר בפסוק זה "וכוס פרעה בידי" וגומר (וישב מ יא), ורביעי ברכת המזון, עכ"ל.

בהגהות וחי' חשק שלמה (שם) בא"ד שלשה כנגד ג' וכו', נכתב בצידו מה דשינה רש"י ז"ל טעמו ממה שכתב במשנה בריש הפרק דהוא כנגד ד' לשונות של גאולה והוצאתי וכו', היינו משום דמרא דשמעתא כאן הוא ר"י בן לוי, ור"י בן לוי בעצמו ס"ל לטעם הזה בירושלמי בפרקין ה"א וכו', עכ"ל. וכן הוא **ביפה עינים** (שם) ובספר **מכתב לחזקיהו** (פסחים צט ב).

בשפת אמת (מגילה ד א) בד"ה בגמ' שאף הן היו באותו הנס, פי' רשב"ם (פסחים קח ב) שע"י הנשים נעשה הנס, ואיני יודע למה מלאך בפי' הפשוט [-שהנשים היו באותו הנס כמו האנשים]. **אך מ"ש כן בפסחים אפ"ל דס"ל דהשעבוד במצרים היה רק על אנשים כדמשמע פשטא דקרא, וגם בגזירה דיאור כ' "הבת תחיון"** (שמות א כב), ומה דאיתא שהחליפו מלאכת אנשים לנשים (סוטה יא ב) באקראי היה כשהיו אצלם לשפחה, אבל השיעבוד לא היה על נשים, כדמשמע במדרש (שמות רבה א יב) שהכינו לבעליהם מים חמין ודגים וכן מסתבר, ולכן פי' שע"י הנשים נעשה הנס כנ"ל, וכו' עכ"ל.

מבואר בדבריו דהנשים לא היו בכלל גזירת שיעבוד מצרים, ולא שייך בהן הדי' גאולות, ולכן הוצרך רש"י לפרש כאן טעם האחר לחייב את הנשים בארבע כוסות.⁴

ולפי המתבאר שלא היו בכלל גזירת השיעבוד, פשוט שאין לחייב את נשים במצות ציצית שהיא מכוונת כנגד הד' גאולות, ואף שאף הן היו באותו הנס, מ"מ לא היו בכלל הד' גאולות.

ו-
ברמ"א או"ח (סי' יז סעי' ב) הגה: **ומ"מ אם רוצים לעטפו ולברך עליו הרשות בידן, כמו בשאר מצות עשה שהזמן גרמא** (תוס' פסחים קח ב).

² ע"י תוס' מגילה (ד א) ד"ה שאף הן היו, ובמרדכי שם (רמז תשפ), ובתוס' פסחים (קח ב) ד"ה היו באותו הנס. מה שנתבאר בדבריהם בגדרי החיוב משום שהיו באותו הנס.

³ ע"י מ"ש כ' בזה בלבוש (או"ח סי' יז סעי' ב), ובמלבי"ם (כי תצא שם).

⁴ ע"י עוד בספר שדי חמד (מערכת חמץ ומצה סי' טו אות ו) שהביא מש"כ אליו הגר"ח ברלין זצ"ל ליישב דברי רש"י עפ"י המבואר בשמות רבה (ו ד), ומה שהאריך לדון בגדרי חיובא דנשים.

והרא"ש והר"ן פרק בתרא דר"ה לג א, ופי"ק דקדושין לא א, **אך מחזיק כיוהרא, ולכן אין להן ללבוש ציצית הואיל ואינו חובת גברא** (אגור סימן כז), **פ"י אינו חייב לקנות לו טלית כדי שיתחייב בציצית וכו' ע"כ.**

ובט"ז? (שם ס"ק ג) הואיל ואינו חובת גברא. **בזה מתורץ למה מברכות הנשים על לולב שהוא ג"כ מצות עשה שהזמן גרמא, ותירץ ש"ה שאינו חובת גברא שאפי" איש אין עליו חיוב דאורייתא לקנות טלית בת ד' כנפים, אלא אם מתעטף חייב לעשות ציצית, משא"כ לולב דגבי איש הוא חובת גברא שהוא חובת הגוף, עכ"ל.**⁷

ומקור דברי הרמ"א בשו"ת מהרי"ל החדשות (סימן ז) עוד נ"ל דאין מצות ציצית כשאר מצות דהוה חובת הגוף, אבל ציצית אף על גב דקיימא לן חובת גברא הוא, ה"מ למי שיש לו בגד בת ארבע כנפות, אבל אין מחוייב לקנות בת ד', אלא דמצוה להכניס עצמו לכלל חיוב, כדילפינן ממשא רבינו ע"ה וכי לאכול (מפיריה) [מפיריה] כו' (עי' סוטה יד א). וה"מ גברי אבל נשי מה להם לכך, כיון דסוף סוף לאו בני חיוב נינהו, וכו' עכ"ל.

נתבאר בדבריו דהענין במצות ציצית מה שמכניס את עצמו לידי חיוב, ובאשה אין שייך ענין זה לפי שאינה יכולה להכניס את עצמה לכלל חיוב.

-ז-

שם בשו"ת מהרי"ל החדשות (סימן ז) עוד נראה דעיקר מצות ציצית הוי ליכור כל מצות ה' כדכתיב קרא בהדיא [וזכרתם את כל מצות ה' (שלה טו טל)], וכדילפינן מסמיכ' בקדשים כדאיתא במדרש, והזכירה היא בתרי"ג מצות בין לטעם הנגלה בין לטעם הנסתר. **והני נשי ליתניהו בתרי"ג, דפיטורי בכל זמן גרמא, ובכמה מצות לא תעשה בל תקיף כו'.** אבל גברא אף על גב דכמה מצות תלויות בכהנים, מ"מ כל זכרים חד מינא נינהו. וגם ב"ד ישראל מצווין על הכהנים שאם לא רצה דפנו, משא"כ בנשים דליתא כלל בתרי"ג (ואם) [ועם] בפני עצמו הן (עי' שבת סב א). הילכך מכל הני טעמי אף כי ראיתי נשים שלובשות ד' כנפות מצויצת ועוד היום אחת בשכונתינו, נראה דאינו אלא המתמיהין ויוהרא חשיבנא להו ומקרו הדיוטות, ושלוש מא' הקטן [יעקב] הלוי. עכ"ל.⁸

-ח-

גם יש לבאר מה שלא נתחייבו הנשים במצות ציצית, והוא בהקדם מש"כ **בזהר** (כי תצא, ברעיא מהימנא רעו א) "ותנח בגדו אצלה" (וישב טל טז), ולא לבושו, אלא "בגדו" לישנא "דבוגדים בגדו" (ישעיה כד טז) ע"כ.

ובספר **ארחות חיים** (צוואת ר"א הגדול, פי"ד אות ג) כי מה שהונח שם "בגד" על הלבוש של האדם, הוא מלשון "בגידה", שהוא נופל על החטא, וזהו מפני שקודם החטא לא היה האדם צריך ללבושים, ורק אחר שבגדו וחטאו הוצרכו ללבושים, ועל שם זה נקרא הלבוש בגד וכו', עכ"ל.⁹

שבת (עו ב) רבי זירא אשכחיה לרב יהודה דקאי אפיתחא דבי חמוה, וחזייה דהוה בדיחה דעתיה ואי בעי מיניה כל חללי עלמא הוה אמר ליה,

⁵ **בספר האגור** (הלכות ציצית סימן כז) ונשאל מהרי"ל מולן והשיב דנשים הלובושות ציצית שטות הוא ומחזי כיוהרא. ואחת היתה בשכונתינו שהיתה לובשת ציצית, עכ"ל.
⁶ ע"י פרי מגדים (שם).

⁷ ע"י **עוד מש"כ במגן אברהם** (שם ס"ק ב) **ובמחצית השקל** (שם).

⁸ **שו"ת מהרי"ל החדשות** (סימן ז) ונשי דלא נהיגי בציצית וכתב מר דאין כאן נידנד עבירה, אפי" איכא דנדנד תיקשי מ"ש משופר, **אלא אדרבא מטיבותא דמר אמינא (פשתן) [פשתן], דקיימא לן כבי"ש ואסר אפי" במינו גזירה משום תכלת וכסות לילה, הוא הדין והיא התשובה דשייך למיגזר א-נשים אפי" בצמר, כיון דאיפשר לבא לידי דאורייתא ע"י תכלת בסדין דהוי לדידהו כלו אנשים קלא אילן, מה שאין כן בכל הניח דמכניסות עצמן, דלא מצו אתו לאיסור דאורייתא כלל, דמה להן להשען על קדשים, אלא דמחזי כעבודה בקדשים, וכן כל הנהו. ומה שמדקדק מר מדלא חשיב ליה בהדי הנהו דאיכא נידנד עבירה במיימון, אדרבה דוק איכא אמאי לא חשיב ליה בהדי דסיפא דליכא נדנד עבירה. אבל למאי דפרישית נוחה דאיכא שורש עבירה ממש ואפי" ר' אלעזר מודה. ועל דבר זה יש לומר דאיכא צד עבירה בשבת, דחשיב ולא בטל לדידהו כיון דלא מחייבי' לא הוי כתכשיט, אף על גב דמכניסות עצמן לכך, כמה טבעת שיש עליה חותם, ואף כי לית לן ר"ה גמור, הואיל ולבני ר"ה לא שבקינן להכניס עצמן אנו נמי לא שנא. ולא דמי ליי"ט דשרי רבאבייה**

אמר ליה מאי טעמא עיזי מסגן ברישא והדר אימרי וכו', לבושה לא בושה, ע"כ.

ובפי' רש"י ד"ה לבושא. חלוק עליון, שקורין שרוק: לא בושה. למנוע הבושה, שמכסה כל החלוקים התחתונים הקרועים ורעים, עכ"ל.

ולהמתבאר דמה שמונח שם בגד על הלבוש של האדם, הוא מלשון בגידה, פ"י שהם באים בגלל החטא, והלבוש הוא מכסה את הבגדים, שייך לומר שפיר על הלבוש מלשון לא בושה, פ"י מכיון שהוא מכסה את הבגדים, שהם מזכירים את הבגידה, "דהוא בושה", וזהו "לא בושה", היינו הבגדים שהם מורים על בגידה.

בשל"ה (שער האותיות אות הקו"ף קדושה אות לח) יש מצוה התלויה בפה, ובעינים, וברגלים, **והיא מצות קידוש הלבנה**, וכו'.

שם (אות טל) וכו', אשר נראה בעיני, שמטעם זה מתרחקים הנשים ממצוה זו, אף על פי שמקיימין הרבה מצות עשה שהזמן גרמא, כגון שופר ולולב, **ולא ראינו מעולם נשים מקיימות קידוש הלבנה, אף שהן נזהרות בכל התפילות. מפני שפגם הלבנה גרמה האשה הראשונה, דהיינו חטא חוה, ומתרחקים מפני הבושה** וכו',¹⁰ עכ"ל.

וע"י עוד מש"כ עדר"ז **בספר ברכי יוסף** או"ח (סי' תיז ס"ק ד) ומש"כ בספרו **ראש דוד** (פרשת בהר ד"ה ואשא).

והנה המאורות נבראו ביום ד' (עי' בראשית א יד), וחטא עץ הדעת היה ביום ו', א"כ איך שייך לומר דפגם הלבנה גרמה האשה הראשונה, **דהא ביום ד' שנתמעטה הלבנה עדיין היה לפני החטא**, וצ"ב.

בספר לב אריה (חולין ס ב) בסוד"ה אמר הקב"ה, ולכך לעתיד כאשר יזדככו הדורות, נאמר "והיה אור הלבנה כאור החמה" וגו' (ישעיהו ל כז), שאור הלבנה תשאר על עמדה כמו שהיתה קודם מיעוטה, ואור החמה תגדל עד למעלה ראש וכו', שאתם אשמים בזה, שאם הייתם מתקנים את מעשיכם לא היה צריך למיעוט הירח, רק שתשאר על עמדה וכו', ואור החמה תגדל, כמו שיהיה לעתיד כשיתוקן חטא אדה"ר ויתלבנו הדורות, וכו', עכ"ל.

מבואר בדבריו שאם היו מעשיהם מתוקנים לא היה צריך למעט הירח, אלא משום דמעשיהם לא היו מתוקנים, ולא היה באפשרות הגדלת החמה, לכן הוצרכו למעט הלבנה. נמצא דע"י החטא הוצרכה הלבנה להתמעט, ולכן מתרחקים הנשים מברכת הלבנה, פ"י מפני הבושה דעל ידם הוצרכה להתמעט.

ולהמתבאר שבגלל החטא של האשה הוצרכו למעט הלבנה, ולכן מתרחקים הנשים ממצוה זו מפני הבושה. **י"ל על דרך זה גם לעניינו דהטעם שהנשים אינן שייכות במצות ציצית, והוא מכיון דהתורה כתבה "על כנפי בגדיהם", והבגד מעורר ומזכיר את החטא שנגרם בסבת הנשים, אינו ראוי שתקיים מצוה בהבגדים, דהא דשם בגד עליו הוא ע"ש הבגידה.**

-לתגובות בתא קולי: 152-2-6243666-

-ובפקס: 153-2-6243666-

להוציא שופר בשבילן, דמשום שמחת י"ט כל דהו אפי' לטייל הותר הוצאה לחשיב צורך קצת. ואין צורך להאריך בהא, וכו' עכ"ל.

⁹ **תהלים** (כב יט) "יחלקו בגדי להם ועל לבושי יפילו גורלי" ע"כ. **ובמלבי"ם** (שם) כבר נתבאר (ישעיה כד טז) שבגד כולל כל הבגדים, ולבוש הוא המיוחד כמו לבוש מלכות... ולכן לבוש מלכות שהוא רק אחד, ואינו בר חלוקה יפילו גורל, עכ"ל. **ומבואר** דהבגדים אשר נעשים לכיסוי שם בגדים עליהם.

בראשית (ג ז) "ותפקחנה עיני שניהם וכו', ויתפרו עלה תאנה ועעשו להם חגורות" ע"כ. (שם) "ויעש ה"א לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם", ע"כ. **ויל"פ** עדר"ר **שכתבנו כי העלה תאנה** היה מכסה על הגוף מה שהיו ערומים והוא במקום הבגד, **וכתנות עור** הם הלבוש שמכסה את העלה תאנה שהוא בא בתורת בגד, ולכן שייך שם הלשון "וילבשם", שהוא "לבושי", ופי' "לא בושה", שמכסה את הבגדים שהם מזכירים את הבושה, ודו"ק.

¹⁰ **שם**: אף על פי שמצאו להם תיקון אחר כך, שנתקנו בעגל, שלא חטאו ולא שמעו להנחש הקדמון, שהוא השטן הוא היצר הרע (עי' ב"ב טז א), ועל כן ניתן ראש חודש להנשים, שיהו משמרות אותו יותר מהאנשים, וכדאיתא בפרקי רבי אליעזר (פרק מה), והובא בטור אורח חיים סימן תי"ז. מכל מקום, האשה היא סיבה ראשונה שבא המסית לעולם, ואחר כך החזיקו אותו האנשים בעגל, ועדיין לא נטהרנו, ולפעמים פגום ולפעמים מלא, עכ"ל.